

Η πολιτική στα χρόνια του πλεονάσματος

Του **ΑΡΙΣΤΟΥ ΔΟΞΙΑΔΗ***

Οταν συζητούμε για τα Μνημόνια, συνήθως ξεχωρίζουμε τους δημοσιονομικούς στόχους από τις μεταρρυθμίσεις. Αλλά η πιο μεγάλη μεταρρύθμιση του κράτους θα ήταν να λειτουργήσει για μερικά χρόνια χωρίς πρωτογενές έλλειμμα. Αν καταλήξουμε σε συμφωνία που προβλέπει πρωτογενές πλεόνασμα, ακόμη και κοντά στο μηδέν τοις εκατό του ΑΕΠ, αυτό θα μπορούσε να μετασχηματίσει ριζικά τον τρόπο που κατανέμει τις δαπάνες η κυβέρνηση, και το περιεχόμενο της πολιτικής αντιπράθεσης.

Η αλλαγή μπορεί να προκύψει τη στιγμή που όλοι θα συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχει ένα απόλυτο όριο στο άθροισμα των δαπανών του κράτους, και αυτό ορίζεται από τους φόρους που εισπράττει. Δηλαδή ότι κάθε δαπάνη σημαίνει μια περικοπή σε κάποια άλλη δαπάνη ή απαιτεί κάποιον φόρο που την καλύπτει. Ότι για κάθε πρόωρη σύνταξη θα μείνει χωρίς γάζες κάποιο νοσοκομείο. Για κάθε επαναπρόσληψη του κ. Κατρούγκαλου, κάποιος θα πληρώσει ακριβότερο ΦΠΑ στα τρόφιμα. Για κάθε ταξίδι της κυρίας Κωνσταντοπούλου, θα μείνει χωρίς επίδομα ένας άνεργος. Η κυβέρνηση θα είναι υποχρεωμένη να κάνει αυτές τις δύσκολες επιλογές. Και να εξηγήσει γιατί αυτό και όχι το άλλο.

Προϋπόθεση δεν είναι μόνο να τεθεί το πλεόνασμα ως στόχος. Είναι να ισχύσει ντε φάκτο, από τους περιορισμούς της πραγματικότητας, να υπάρχει δηλαδή αυτό που ονομάζουν οι οικονομολόγοι «σκληρό όριο δαπανών» (hard budget constraint). Μέχρι πριν από λίγα χρόνια, τα όρια του προϋπολογισμού ήταν πολύ ελαστικά, με υπερβάσεις παντού, ακόμη και όταν τα έσοδα από φόρους υστερούσαν. Η διαφορά καλυπτόταν με δανεισμό. Αν όμως δεν υπάρχουν πηγές δανεισμού για το πρωτογενές έλλειμμα, μόλις τελειώνουν οι εισπράξεις από φόρους, τελειώνουν και οι δαπάνες. Αυτό πιθανότατα θα συμβαίνει στη χώρα μας στα επόμενα χρόνια.

Σε χώρες με καλά συστήματα διοίκησης και λογοδοσίας, ο προϋπολογισμός τηρείται παρόλο που το κράτος έχει δυνατότητα να δανειστεί. Εκεί το όριο δαπανών είναι κανόνας που έχουν εσωτερικεύσει οι διοικούντες, σε κάθε επίπεδο, από τον υπουργό μέχρι τον υπεύθυνο της δημοτικής επιχείρησης. Υπάρχει λοιπόν μια πολιτική συζήτηση, με στοιχεία ιδεολογικά και τεχνικά, για να γίνουν οι δύσκολες επιλογές, με συνείδηση ότι κάθε τι έχει κόστος. Αυτό δεν αποκλείει τα ελλείμματα, αλλά είναι προγραμματισμένα, με επίγνωση ότι και το έλλειμμα έχει τα όριά του.

Ο διάλογος γι' αυτές τις δύσκολες επιλογές είναι το πεδίο της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Σε χώρες με ισχυρό λαϊκισμό, αυτή η συζήτηση δεν γίνεται στα σοβαρά. Κυριαρχεί μια αίσθηση ότι μπορεί να βρεθούν περισσότεροι πόροι από κάπου, αν όχι τώρα στο μέλλον, γιατί κάποιος έξω από «τον λαό» οφείλουν να πληρώσουν: το μεγάλο κεφάλαιο, τα λαμόγια, οι ξένοι τραπεζίτες. Η πολιτική της διεκδίκησης θα νικήσει και τότε θα υπάρχει χρήμα. Στο ενδιάμεσο, as έχουμε έλλειμμα.

Όταν καταλάβουν πως δεν υπάρχει η επιλογή του ελλείμματος, αρχίζουν τα δύσκολα για τους λαϊκιστές. Θα καταφύγουν σε τρία τεχνάσματα.

• Πρώτο τεχνάσμα, η αδιαφάνεια. Οι σκληρές επιλογές θα γίνονται, και θα είναι σε όφελος ισχυρών συμφερόντων που μπορούν να στηρίξουν ή να απειλήσουν την κυβέρνηση. Τις ντύνουν όμως με ιδεολογικό μανδύα και σκεπάζουν κάθε στοιχείο που δείχνει ότι χάνουν οι πιο αδύναμοι, οι έξω από το σύστημα. Γι' αυτό τους ενοχλεί η Διαύγεια, λένε ψέματα για τις συντάξεις, διακόπτουν κάθε συνομιλητή, απεχθάνονται τις στατιστικές και την ανάλυση, όλα τα βαφτίζουν «νεοφιλελεύθερα». Σταθερή απάντηση στην αδιαφάνεια είναι το ξεσκεπάσμα, με αριθμούς και μεθοδικά επιχειρήματα. Οι αδύναμοι, όταν δεν βελτιώνεται η ζωή τους, κάποια στιγμή θα αναζητήσουν τις αιτίες.

• Δεύτερο τεχνάσμα, ο «προσωρινός» και ο κρυφός δανεισμός. Να πιέσουν τις τράπεζες να αγοράσουν έντοκα γραμμάτια, που κάθε τρίμηνο θα είναι περισσότερα, και να στραγγίξουν τη ρευστότητα από τις επιχειρήσεις. Ή να δώσουν δάνεια σε δήθεν ιδιωτικούς φορείς που είναι προέκταση του κράτους. Γι' αυτό θέλουν να ελέγχουν τις διοικήσεις των τραπεζών και να εξουδετερώσουν τον έλεγχο της ΕΚΤ. Αν πετύχουν, το χάσμα θα μεγαλώσει ανάμεσα στους δημόσιους

Η αλλαγή μπορεί να προκύψει τη στιγμή που όλοι θα συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχει ένα απόλυτο όριο στο άθροισμα των δαπανών του κράτους, και αυτό ορίζεται από τους φόρους που εισπράττει.

υπάλληλους και στους εργαζόμενους στις επιχειρήσεις, η ανεργία θα εκτοξευτεί, η κρίση θα βαθαινει. Απάντηση εδώ είναι η επιμονή στους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς ελέγχου, που προβλέπονται για όλη την Ευρωζώνη, αλλά δεν λειτουργούν καλά παντού.

• Τρίτο τεχνάσμα, «για τη λιτότητα φταίει ο ξένος». Το σύνθημα έχει πάσει μέχρι σήμερα, αλλά έχει κοντά ποδάρια. Ήδη ο ίδιος ο ΣΥΡΙΖΑ άρχισε να λέει, από πριν τις εκλογές, ότι πρέπει να έχουμε πρωτογενές πλεόνασμα, για να είμαστε ανεξάρτητοι – δηλαδή λιτότητα με άλλο όνομα. Ο κ. Βαρουφάκης το ζήτησε από το 2010 (πιο σκληρός αυτός). Ούτε οι φιλικόι προς την κυβέρνηση ξένοι οικονομολόγοι προτείνουν πρωτογενή ελλείμματα τώρα πια. Συνεπώς η συζήτηση είναι μόνο για το μέγεθος του πλεονάσματος. Αν μας αναγκάσουν να δεσμευτούμε για ένα υψηλό ποσό, τότε ο ΣΥΡΙΖΑ θα μπορεί να κατηγορεί τους δανειστές για τη λιτότητα («πληρώνουμε τόκους αντί για φάρμακα»). Αν όμως ο στόχος είναι χαμηλός, τότε το επιχείρημα δεν πείθει.

Έτσι θα παιχτεί το πολιτικό παιχνίδι την εποχή του υποχρεωτικού πλεονάσματος. Κοντοπόδαρα ψέματα, λιτότητα, αλλά στο τέλος, ελπίζω, περισσότερη δημοκρατία.

* Ο κ. Αρίστος Δοξιάδης είναι εταίρος στην εταιρεία Επιχειρηματικών Συμμετοχών Openfund.